

Nr 189

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av totalförsvarets regionala ledning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 109 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 6 mars 1964, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen i förenämnda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer för organisation av totalförsvarets regionala ledning, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsåtgärder som kan komma att erfordras på grund av omorganisationen av totalförsvarets regionala ledning.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehått dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birger Andersson m. fl.* (I: 725) och den andra inom andra kammaren av herr förste vice talmannen *Malmberg m. fl.* (II: 887), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att fredsför-läggningssort för blivande Västra militärområdesstaben skall tills vidare vara Skövde,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Schött* (I: 736) och den andra inom andra kammaren av herr *Björkman* (II: 902), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 109 måtte besluta att Gotlands militära försvarsorganisation, under be-teckningen Gotlands militärkommando, skall kvarstå med nuvarande lyd-nadsförhållanden och att frågan om en eventuell ändring härav prövas först sedan organisationen i övrigt genomförts och ytterligare erfarenheter vun-nits,

dels en inom första kammaren av herr *Schött* väckt motion (I: 737), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att Kungl. Maj:t för nästkommande års riksdag framlägger förslag om inrättande av dels en tjänst som förste byråsekreterare i lönegrad A 23 i tredje civilför-svarsområdet, dels tre tjänster som landskanslist i lönegrad A 19 i första, andra och tredje civilförsvarsområdena,

dels en inom andra kammaren av herrar *Nyberg* och *Wachtmeister* väckt motion (II: 903), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propo-sition nr 109 måtte dels ingående överväga frågan om att förlägga militärom-rådesstaben i södra militärområdet till Karlskrona, dels ock besluta att che-

fen för Sydkustens örlogsbas ges graden konteramiral även om en beställning i lönegrad Bo 4 avses för befattningen,

dels ock en inom andra kammaren av fröken Sandell och herr Ståhl väckt motion (II: 904), vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådana kompletterande direktiv för den pågående utredningen rörande civilbefälhavarnas krigsorganisation m. m. att frågan om en ledande och inspekterande instans för civilförsvarets beredskap över hela landet överväges.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna I: 725, II: 902, I: 737, II: 903 och II: 904.

Av propositionens innehåll redovisas i det följande vad föredragande departementschefen anfört. Beträffande övriga delar av propositionen, vilka innehålla en redogörelse för försvarsledningsutredningens förslag samt däröver avgivna remissyttranden, torde få hänvisas till denna.

Propositionen

Departementschefen har anfört följande.

»På grundval av försvarsledningsutredningens tidigare betänkanden (SOU 1961: 7 och 1961: 66) har 1961 och 1962 års riksdagar (prop. 1961: 109 och 1962: 108) fattat beslut om vissa ändringar av krigsmaktens och totalförsvarets högsta ledning i syfte framför allt att få till stånd en bättre samordning inom dessa områden. Genom försvarsledningsutredningens nu presenterade slutbetänkande (SOU 1963: 65) har underlag framlagts, som gör det möjligt att utsträcka omdaningen av totalförsvarets ledningsorgan jämväl till regional instans.

Försvarsledningsutredningen har ingående studerat nuvarande ansvarsfördelning, organisation och verksamhet inom totalförsvarets regionala ledning och därvid funnit, att gällande ordning visserligen har många fördelar men också är behäftad med vissa — delvis betydande — brister och nackdelar. I sistnämnda hänseende framhåller utredningen bl. a. att en deloperation, avseende försvar mot gräns- eller kustinvasion, inom huvuddelen av landet kommer att under överbefälhavaren ledas icke av en chef utan av fyra sidoodnade chefer, nämligen en militärbefälhavare, en marinkommandochef och två flygeskaderchefer. Utredningen finner det uppenbart, att svårigheter måste möta för överbefälhavaren att samordna mark-, sjö- och luftoperativ verksamhet i ett antal deloperationer, samtidigt som han — under Kungl. Maj:t — skall leda vår samlade försvarsoperation. I fråga om ledningen av det civila försvaret konstaterar utredningen, att det för vissa lägen i stort sett saknas bestämmelser om uppgifter och befogenheter för civilbefälhavarna, vilket bl. a. medför oklarhet om gränserna mellan civilbefälhavarnas och länsstyrelsernas kompetensområden.

Mot bakgrund av sålunda föreliggande svagheter i ledningssystemet har

utredningen föreslagit en särskilt för krigsmaktens del genomgripande omorganisation av den regionala ledningen.

En utgångspunkt för förslagen har varit, att på den högre regionala nivå verksamheten inom krigsmakten skall kunna ledas enhetligt av *en* militär chef — av utredningen benämnd militärbefälhavare — och den civila försvarsverksamheten inriktas och samordnas av *en* civil chef — civilbefälhavare. I indelningshänseende medför detta för krigsmaktens del, att nuvarande uppdelning på militärområden, marinkommandon och eskaderområden bör ersättas med en för samtliga försvarsgrenar gemensam indelning i geografiska ansvarsområden. Dessa områden, som utredningen benämner militärområden, föreslås bli sex till antalet. Därvid förutsättes att Gotland skall inordnas i militärområde på fastlandet. Det civila försvarets indelning på högre regional nivå bör enligt utredningen vara helt överensstämmande med krigsmaktens. Gotland, som f. n. står utanför civilområdesindelningen, föreslås skola ingå i ett civilområde på fastlandet, och vidare föreslår utredningen att Norrbottens och Västerbottens län sammanföres till ett nytt civilområde.

Militärbefälhavare skall i krig under överbefälhavaren utöva den operativa ledningen inom sitt område. Han skall biträdas av en allsidigt sammansatt stab. Civilbefälhavare skall liksom hittills ha till huvuduppgift att samordna den civila försvarsverksamheten inom sitt civilområde. Uppgiften anses kräva, att civilbefälhavaren får möjlighet att meddela bindande föreskrifter till civila myndigheter inom området. I fråga om krigsorganisationen framlägger utredningen vissa principer men förutsätter, att organisationen i detalj skall utformas för krigsmaktens del av överbefälhavaren och för det civila försvaret av en särskild arbetsgrupp, allt efter givna riktlinjer. Civilbefälhavarnas krigsorganisation anses böra förstärkas.

Den föreslagna indelningen i militär- och civilområden avses skola gälla även i fred. Militärbefälhavare skall i fred ha uppgifter i fråga om operativt krigsförberedelsearbete, förbandsproduktion och förvaltning. Han skall liksom i krig biträdas av en allsidigt sammansatt stab, som ersätter nuvarande militärbefäls-, marinkommando- och flygeskaderstabber och i vilken de ledande befattningarna tillsättes oberoende av försvarsgren. För vissa av de uppgifter, som nu åvilar marinkommandochef, föreslås s. k. örlogsbaser med stabsorgan skola inrättas. I fråga om personaluppsättningen innebär förslagen bl. a., att cheferna för tre av militärområdena skall ges generallöjtnants (viceamirals) ställning och att övriga militärbefälhavare blir generalmajorer eller konteramiraler. Civilbefälhavarnas uppgifter i fred förutsättes bli desamma som nu ankommer på dem, men uppgifterna bör instruktionsmässigt fastställas. Vissa civilbefälhavarkanslier föreslås skola förstärkas med sammanlagt fyra befattningar, vartill kommer ytterligare två befattningar för fredskansliet i det nya norrländska civilområdet.

Övergång till ny — provisorisk — fredsorganisation för krigsmaktens högre regionala ledning föreslås av utredningen i allt väsentligt skola ske

fr. o. m. den 1 oktober 1966. Inom det civila försvaret bör enligt utredningen det nya civilområdet i Norrland och förstärkningen av vissa civilbefälhavares kanslier tillkomma fr. o. m. den 1 juli 1964, medan övriga ändringar bör ske samtidigt med att krigsmakten övergår till sin nya ledningsorganisation.

Utredningens ställningstaganden och förslag har i stort sett inte givit anledning till erinringar från de myndigheter m. fl. som yttrat sig i ärendet. För egen del finner jag det också klarlagt, att ökad samordning och fastare ledning måste åstadkommas även i regional instans. Den nuvarande organisationen är i första hand uppbyggd för att tillgodose ledningskraven inom varje verksamhetsgren för sig. Det främsta kravet på ledningsorganisationen måste emellertid vara, att den i krig snabbt och säkert kan bringa totalförsvarets samlade resurser till största sammanlagda försvarseffekt. På grund av ett nutida krigs karaktär måste det befaras, att lägen lätt kan uppstå, då nuvarande organisation inte förmår fylla detta krav. Jag ansluter mig därför till utredningens uppfattning, att avsaknaden av enhetlig regional ledning utgör en så betydande svaghet att den inte längre bör accepteras. Den regionala ledningen i krig bör alltså på både militär och civil sida utövas av endast *en* militär respektive civil chef inom varje geografiskt ansvarsområde. Att sådana regionala chefer och stommen till deras ledningsorgan måste finnas redan i fred, finner jag självklart.

Efter samråd med chefen för inrikesdepartementet redovisar jag nu mina synpunkter och ställningstaganden beträffande utredningens förslag. Därvid anknyter jag i huvudsak till den ordningsföljd jag tillämpat vid min redogörelse för förslag och remissyttranden.

Som utgångspunkter och riktlinjer har försvarsledningsutredningen redovisat vissa i det föregående återgivna principiella uttalanden om totalförsvarets allmänna målsättning, krigsmaktens allmänna och operativa målsättning, ett framtida krigs karaktär, militärgeografiska och militärpolitiska förhållanden samt tillgången på kvalificerad ledningspersonal. Jag anser, att utredningen ingående belyst dessa förhållanden och spörsmål, och jag kan — i likhet med remissinstanserna — i allt väsentligt ansluta mig till de uppfattningar, som därvid kommit till uttryck.

Såsom utredningen anført, har 1963 års riksdag fastställt totalförsvarets allmänna målsättning (prop. 108, s. 55 f.; SU 113; rskr 265) och därjämte givit fortsatt giltighet åt den sedan 1948 för krigsmakten gällande allmänna målsättningen. Jämlikt Kungl. Maj:ts uppdrag har överbefälhavaren inkommit med förslag till den målsättning för krigsmakten, som enligt 1963 års riksdags beslut skall underställas riksdagen. Förslaget är under beredning i försvarsdepartementet, och jag ämnar inom kort hemställa att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag i ämnet.

Jag vill understryka utredningens uttalande, att krigsmaktens lednings-

organisation för krig liksom för fred skall formas främst utifrån de krav som invasionsförsvaret ställer.

I anslutning till utredningens uttalanden om den knappa tillgången på kvalificerad ledningspersonal för totalförsvaret vill jag också betona, att våra samlade personalresurser måste utnyttjas så rationellt som möjligt. Enligt min mening har utredningen iakttagit denna grundsats, när den utformat sina organisationsförslag.

Vad försvarsledningsutredningen anfört i fråga om kraven på totalförsvarets regionala ledning anser jag mig i allt väsentligt kunna biträda. I övrigt vill jag här endast framhålla, att jag i fråga om grunderna för rikets regionala indelning helt delar utredningens uppfattning, att ansvarsområdena för samverkande militära och civila chefer bör vara geografiskt överensstämmande och att de bör bygga på den civiladministrativa indelningen, såvida inte tungt vägande operativa skäl motiverar avsteg härifrån. Min syn på dessa frågor och därmed sammanhängande problem avser jag att utveckla närmare längre fram i samband med behandlingen av utredningens konkreta indelningsförslag.

Mot utredningens val av huvudalternativ har vid remissbehandlingen inte gjorts någon erinran. För egen del vill jag anföra, att de principiella överväganden rörande regionernas storlek, ansvars- och befolkningens fördelning samt personaltillgångar, som föregått utredningens val av huvudalternativ, enligt min uppfattning är välgrundade och realistiska. Detta gäller i samma grad med avseende på det militära och det civila försvarets förhållanden. Jag anser det inte råda någon tvekan om att utredningen, när den på grundval av dessa överväganden tagit det s. k. modifierade sexregionsalternativet till utgångspunkt för sina förslag, därmed givit dessa en mera rationell inriktning än vad som skulle ha blivit fallet om något annat av de föreliggande alternativen valts.

Som benämningar på geografiska ansvarsområden, chefer och staber inom krigsmakten har utredningen föreslagit »militärområde», »militärbefälhavare» och »militärbefälsstab». Utredningen har också föreslagit, att områdena skall numreras från söder mot norr.

Vissa remissmyndigheter har framställt erinringar mot dessa förslag. Sålunda anser överbefälhavaren visserligen att cheferna ifråga bör benämnas militärbefälhavare men föreslår att områdena benämnas militärregioner och staberna militärregionstabes samt att numreringen av praktiska skäl göres lika med den som gäller för nuvarande militärområden. Flera andra remissmyndigheter har intagit samma ståndpunkt i fråga om numreringen och därvid hänvisat till de praktiska omställningssvårigheter, risker för missförstånd och onödiga kostnader, som enligt deras mening skulle följa av ett genomförande av utredningens förslag.

För egen del vill jag framhålla, att det vid valet av benämningar och num-

reringsystem är betydelsefullt att hålla i minnet, att den föreslagna ledningsorganisationen är en helt ny organisation i förhållande till de regionala ledningsorganisationer som nu finns. Det är således inte fråga om att komplettera nuvarande militärbefälsstaber med ett antal beställningshavare ur nuvarande marinkommando- och flygeskaderstaber, utan förslagen innebär i princip att samtliga staber på högre regional nivå i nuvarande organisation indrages och att nya, för hela krigsmakten gemensamma staber organiseras. Att detta är vad försvarsledningsutredningen avsett, framgår med all önskvärd tydlighet av dess motiveringar för sina förslag. Jag har likväl funnit det angeläget att göra dessa principiella uttalanden för att förebygga missuppfattningar, som möjligen skulle kunna uppkomma vid ett mera ytligt betraktande av förslagen.

När försvarsledningsutredningen nu föreslagit benämningarna militärområde, militärbefälhavare och militärbefälsstab, har det skett därför att dessa benämningar av skäl, som utredningen redovisat, ansetts vara de systematiskt lämpligaste. Jag anser att utredningens bedömningar i denna fråga är hållbara och finner det — mot bakgrunden av vad jag nyss anfört — inte böra utgöra något hinder för användningen av ifrågavarande termer, att de förekommer även i nuvarande organisation. Benämningen *militärområde* utvisar, som utredningen anfört, att det är fråga om ett område som inte kan hänföras till någon särskild försvarsgren, och den är samtidigt en lämplig motsvarighet till ordet *civilområde*. Mot benämningen *militärbefälhavare* har jag inte heller något att erinra. Däremot anser jag, att de nya staberna bör benämnas *militärområdesstaber* i stället för *militärbefälsstaber*.

Med anledning av att vissa remissmyndigheter föreslagit, att numreringen av nuvarande militärområden skall »bibehållas», synes det mig böra understrykas, att den principiella skillnaden mellan militärområden i den nuvarande och i den föreslagna organisationen talar för att en ny numrering väljes. Härtill kommer att numreringen av nuvarande militärområden är osystematisk. Av dessa skäl har jag varit benägen att tillstyrka utredningens förslag i frågan. Vissa motiv av praktisk natur kan emellertid anföras för att använda numreringen av de nuvarande militärområdena, med vilka ~~de nya~~ i stort sett sammanfaller rent geografiskt. Såunda bygger numreringen av försvarsområdena på militärområdesnumren, och vissa samband förefinnes även mellan dessa och beteckningarna på en del förband i krigsorganisationen. Jag har övervägt dessa förhållanden och därvid funnit, att en numrering av de nya militärområdena efter deras inbördes läge inte skulle göra en omnumrering av försvarsområden m. m. nödvändig. För att emellertid misstag inte övergångsvis skall behöva inträffa, har jag sökt en annan lösning, som har samma principiella fördelar som utredningens. Jag föreslår att militärområdena, i stället för att numreras, benämnas *Södra*, *Västra* och *Östra militärområdena* samt *Bergslagens*, *Nedre Norrlands* och

Övre Norrlands militärområden (i förkortning lämpligen milo S, V, Ö, B, NN och ÖN). Samma system torde därvid böra införas beträffande civilområdena.

I fortsättningen av min framställning använder jag de av mig nu föreslagna benämningarna.

Jag återkommer så till frågorna rörande rikets regionala indelning och behandlar därvid krigsmakten och det civila försvaret i ett sammanhang. Som jag tidigare anført, ansluter jag mig till de av utredningen uttalade principerna, att samverkande militära och civila chefer bör ha geografiskt överensstämmande ansvarsområden och att dessa så långt möjligt bör bygga på den civiladministrativa indelningen.

Utredningen har emellertid funnit, att det inte låter sig göra att överallt upprätthålla överensstämmelse mellan militärterritoriell och civiladministrativ indelning, d. v. s. mellan å ena sidan militärområdesindelningen (med vilken civilområdesindelningen förutsättes sammanfalla) och å andra sidan länsindelningen. Utredningen framhåller dock uttryckligen, att avkall på denna princip inte bör göras annat än i undantagsfall och då endast om övertygande operativa skäl kan åberopas för åtgärden. Sådana skäl har utredningen funnit föreligga i tre fall. Ett av de län det här gäller är Hallands län, vars södra del enligt utredningens mening borde hänföras till Södra militär-(civil-)området. Med hänsyn till länsindelningsutredningens pågående arbete har utredningen dock i detta fall inte föreslagit att någon ändring av militär- och civilområdesgräns nu skall göras. De båda övriga fallen avser Kalmar och Gävleborgs län. Utredningen har här föreslagit en sådan dragning av gränserna mellan berörda militär- och civilområden, att delar av de nämnda länen hänföres till Östra militär-(civil-)området. Förslaget anges medföra, att ifrågavarande båda länsstyrelser i sin beredskapsplanläggning får att samarbeta med vardera två civilbefälhavare.

Mot det nu nämnda förslaget har av några remissinstanser riktats en delvis ganska bestämd principiell kritik. Därvid har särskilt pekats på de svårigheter och olägenheter, som kan antagas uppkomma om man i en mobiliserings- eller krigssituation överför delar av ett län till ett angränsande. Med anledning härav vill jag anföra följande. Ehuru det — liksom hittills — med all kraft bör eftersträvas att iaktta grundsatsen om överensstämmelse mellan militärterritoriell och civiladministrativ indelning, skulle det vara orealistiskt att förutsätta att dessa båda indelningar, för vilka delvis olikartade faktorer ligger till grund, i alla områden skulle kunna bringas att överensstämma. Även om det vid den militärterritoriella indelningen göres eftergifter i förhållande till vad som från operativa synpunkter kunde vara önskvärt, nödgas man dock konstatera att det kan finnas fall då det — exempelvis på grund av militärgeografiska förhållanden — inte skulle vara försvarbart att driva sammanjämkningen hur långt som helst.

Det må erinras om att redan i nuläget finnes exempel på att avvikelser befunnits nödvändiga; sålunda ingår en mindre, nordlig del av Kalmar län i IV. militärområdet, medan länet i övrigt tillhör I. militärområdet. Frågan är då, om det i ett dylikt fall är mest önskvärt att militär- och civilområdesgränser eller civilområdes- och länsgränser sammanfaller. Jag vill för min del, i likhet med utredningen och vissa remissinstanser, ge företräde åt kravet på sammanfallande gränser på den högre regionala nivån. Om man intar denna ståndpunkt, kan ledningen i krig av det delade länet ordnas på olika sätt. Antingen får ledningen av hela länet i princip kvarligga hos vederbörande länsstyrelse, som då måste lyda under två civilbefälhavare beträffande respektive länsdelar, eller också får en av länsdelarna — som utredningen torde ha avsett — tillföras ett angränsande län. För min del anser jag den sistnämnda lösningen vara att föredraga.

Med anledning av att vissa remissinstanser så bestämt hävdat, att varje ändring av den fredsadministrativa indelningen i krig medför betydande nackdelar, vill jag tillägga följande. Under ett krig kan det på grund av fiendens åtgärder bli nödvändigt att ändra gränserna för de militära chefernas ansvarsområden. Om totalförsvaret i en sådan situation skall kunna samverka till ernående av största försvarseffekt, måste så långt möjligt en anpassning ske till dessa ändringar även inom det civila försvaret. Denna anpassning måste bli lättare att genomföra, om man redan i fredstid kunnat planlägga för den. I de fall som nu är aktuella talar operativa bedömningar för att de fredsadministrativa gränserna inte kan bibehållas i krig, och det synes mig viktigt att redan i fred förbereda sig härför.

I enlighet med det anförda och under framhållande av att länsindelningsutredningen — med hänsyn till de återopade militära skälen — förklarat sig inte ha något att erinra mot försvarsledningsutredningens förslag om avgränsning av Östra militär-(civil-)området i nu berörda delar tillstyrker jag dessa förslag. Frågan om att dra en gräns mellan Södra och Västra militär-(civil-)områdena genom Hallands län bör, såsom försvarsledningsutredningen förutsatt, anstå i avbidan på resultaten av länsindelningsutredningens överväganden.

Övriga konkreta indelningsförslag avser Gotland och Övre Norrland. Jag är helt ense med utredningen och överbefälhavaren i deras bedömande, att förutsättningar f. n. saknas för en enhetlig allmänoperativ ledning av *Gotlands* försvar. Jag delar också, på de grunder utredningen angivit, uppfattningen att gynnsammare betingelser för *Gotlands* försvar erhålles, om ön i operativt hänseende lyder under militärbefälhavaren för Östra militärområdet. Jag tillstyrker således att Gotland, såvitt gäller militärterritoriell indelning, inordnas i detta militärområde. Därvid förutsätter jag, att avvägningen av styrkeförhållandena mellan fastlandet och Gotland alltjämt skall göras enligt order av överbefälhavaren. Till utformningen av ledningsorganisationen på Gotland avser jag att återkomma i det följande. Då jag sålunda funnit, att Gotland av operativa skäl bör inordnas i Östra militär-

området, följer härav, mot bakgrunden av tidigare redovisade principiella ståndpunkter, att Gotland bör hänföras till motsvarande civilområde, för att samordningen av den militära och den civila planläggningen skall bli den bästa. Enligt min mening föreligger emellertid skäl för en sådan åtgärd även från enbart civila försvarssynpunkter. Jag instämmer i detta hänseende i vad utredningen anfört och kan alltså inte dela den mening, som framförts av länsstyrelsen i Gotlands län. Självfallet kan i krig sådana situationer uppstå, att verksamheten på Gotland helt måste bedrivas med de resurser som lokalt står till förfogande. Det måste emellertid vara av betydande vikt för Gotland, att planläggningen i fred ordnas så att den ger de bästa förutsättningarna för att ön i krig skall kunna tillföras olika civila resurser av betydelse för försvarsansträngningarna. Detta sker enligt min mening bäst om Gotland inordnas i ett civilområde.

Försvarsledningsutredningens förslag att *Västerbottens* och *Norrbottnens län* skall bilda ett civilområde har tillstyrkts vid remissbehandlingen. Erfarenheterna under senare år har enligt min mening klart givit vid handen att en sådan organisation behövs, och jag vill erinra om att en civilbefälhavarinstans för Övre Norrland i praktiken redan finnes på krigssjukvårdens område. Behovet av samverkan med det militära försvaret och av samordning över länsgränserna även av andra civila försvarsuppgifter gör det nödvändigt, att de två nordligaste länen sammanföres till ett civilområde. Självfallet bör på sätt länsstyrelsen i Norrbottens län framhållit civilbefälhavarfunktionen — i detta liksom i andra fall — begränsas till de verksamhetsområden, där en sådan samordning är nödvändig.

Innan jag lämnar indelningsfrågorna vill jag erinra om vad utredningen anfört om svårigheterna att åstadkomma gemensamma gränser för militär- och civilområden, å ena sidan, och särskilda indelningar inom det civila totalförsvaret, å den andra. Trots dessa svårigheter, som t. ex. kan bottna i driftekonomiska förhållanden, utgår jag från att totalförsvarets intressen blir vederbörligen beaktade, när indelningsfrågor kommer under bedömande. Jag har med tillfredsställelse konstaterat, att flera remissutlåtanden ger uttryck för en positiv inställning i denna fråga.

Mot försvarsledningsutredningens synpunkter på militärbefälhavarnas uppgifter i krig har jag intet att erinra. Jag vill här endast uttala, att jag fäster stort avseende vid att frågan om den luftoperativa verksamhetens ledning genom utredningens förslag får en enligt min mening tillfredsställande lösning.

Såsom utredningen föreslagit, torde det böra uppdragas åt överbefälhavaren att efter vissa av Kungl. Maj:t givna riktlinjer närmare utforma krigsmaktens regionala ledningsorganisation i krig.

Vad försvarsledningsutredningen anfört om militärbefälhavarnas uppgifter i fred kan jag i likhet med remissinstanserna i allt väsentligt biträda. Det *operativa krigsförberedelsearbetet* och *förbandspro-*

duktionen — främst sådana delar därav som hänger nära samman med krigsförberedelsearbetet — betraktar jag som militärbefälhavarens primära uppgifter. Beträffande ledningen av förbandsproduktion, utom mobilisering och mobiliseringsförberedelser, vill jag emellertid understryka, att ansvar och befogenheter bl. a. i fråga om utbildning av grundläggande art så långt möjligt bör decentraliseras till underlydande förbands- och andra chefer, dock utan att militärbefälhavarens ansvar inför vederbörande försvarsgrenschef härigenom begränsas. Det operativa krigsförberedelsearbetet jämte icke decentraliserade delar av förbandsproduktionens ledning kommer nämligen under alla förhållanden att pålägga militärbefälhavaren en betydande arbetsbörda, och det är därför av vikt, att han så långt möjligt kan koncentrera sina arbetsinsatser till de nämnda verksamhetsområdena. Vad jag nu sagt gäller inte endast militärbefälhavaren personligen utan också hans stab.

I fråga om *förvaltningen* har utredningen anført, att denna är en viktig stödfunktion till förbandsproduktionen och har en betydelsefull uppgift i det operativa krigsförberedelsearbetet. En enhetlig regional ledning av operativt krigsförberedelsearbete och förbandsproduktion kräver därför enligt utredningens mening enhetlig ledning även av förvaltningen, innebärande att militärbefälhavaren i princip bör utöva ledningen av och uppsikten över förvaltningen inom regionen. Jag kan ansluta mig till denna uppfattning. Med hänsyn till vad jag nyss anført om den inriktning i stort, som bör känneteckna militärbefälhavarens verksamhet, är jag dock angelägen om att tillfoga att hans ledning av förvaltningen bör begränsas till att — inom ramen för centralt utfärdade föreskrifter — planlägga, reglera och kontrollera samt utfärda order, direktiv och anvisningar för den verkställande och utövande förvaltningsverksamheten inom militärområdet. Denna senare verksamhet bör således — bortsett från vad som avser militärområdesstabens egen verksamhet — fullgöras vid särskilda från staben fristående förvaltningsorgan och av militärbefälhavaren underställda chefer för förband etc.

I likhet med utredningen anser jag, att nuvarande ordning för *fortifikations- och byggnadsförvaltningens ledning* på regional nivå är behäftad med vissa brister. Jag har därför denna dag utverkat Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en särskild utredningsman för att närmare klarlägga dessa frågor och vissa därmed sammanhängande problem.

Med anledning av att ett par remissmyndigheter berört frågan om militärbefälhavarnas uppgifter på *personalområdet* vill jag här till sist anmäla, att denna fråga kommer att beaktas i samband med den utredning rörande militärområdesstabernas detaljorganisation, till vilken jag återkommer i det följande.

Jag går nu över till frågan om militärområdesstabernas

f r e d s o r g a n i s a t i o n. Som försvarsledningsutredningen framhållit, medför den knappa tillgången på kvalificerad ledningspersonal, att den nya organisationen i huvudsak måste byggas upp inom ramen för de personalstyrkor, som f. n. är avsedda för tjänstgöring i regionala staber. Vissa smärre tillskott kan måhända påräknas genom den i propositionen 1964: 31 föreslagna omorganisationen av försvarsgrensstaberna, men de torde i så fall knappast förslå längre än till att fylla befintliga vakanser i nuvarande regionala staber. Utredningen har anfört att dessa staber härutöver har vissa tidigare anmälda personalbehov, som hittills icke blivit tillgodosedda. Det torde vara uteslutet, att dylika behov skulle kunna täckas med officerare i aktiv tjänst utan allvarliga återverkningar inom andra delar av krigsmakten. Den lämpligaste lösningen av personalfrågan torde därför vara att — såsom utredningen föreslagit — genomföra en begränsad ökning av antalet arvodesbefattningar för pensionsavgångna officerare. Möjligheterna att rekrytera till sådana befattningar bör kunna bedömas som tämligen goda med hänsyn till att ett relativt stort antal officerare avgår med pension inom de närmaste åren.

Vid min bedömning av de olika organisationsalternativen har jag funnit, att den av utredningen förordade lösningen är klart överlägsen alternativen med ställföreträdande militärbefälhavare. Genom den valda lösningen, vilken i de större staberna även innefattar särskilda armé- och flygsektioner under chefskap av en »arméinspektör» och en »flyginspektör», säkerställs tillgång till erforderlig fackmässig sakkunskap, samtidigt som goda förutsättningar erhålles för en effektiv ledning av stabsarbetet. Mot bakgrunden av nyss berörda personella förutsättningar för en omorganisation av de regionala staberna anser jag det vidare nödvändigt att varje stab utformas för de uppgifter, som i nuvarande militärpolitiska läge avses för densamma. Jag förordar sålunda, att militärområdesstaberna i allt väsentligt organiseras på sätt som framgår av de till protokollet i detta ärende fogade bilagorna 9—14. Med hänsyn till att denna organisation endast redovisar behovet av officerare har Kungl. Maj:t denna dag på min hemställdan uppdragit åt överbefälhavaren att i samråd med statskontoret inkomma med förslag till personalorganisation i övrigt. Jag förutsätter att behovet av biträdespersonal — i vidsträckt mening — därvid kommer att visa sig mindre än den sammanlagda uppsättningen av sådan personal i nuvarande högre regionala staber.

I fråga om den militära personalens försvarsgrenstillhörighet ansluter jag mig till uppfattningen, att militärbefälhavare, stabschef och souschef samt cheferna för sektionerna I och II i princip inte bör vara bundna till särskild försvarsgren. Enligt min mening borde det emellertid vara möjligt att tillämpa denna grundsats på ytterligare ett antal befattningar. Det har uppdragits åt överbefälhavaren att i samband med förutnämnda utredning närmare undersöka förutsättningarna härför. Övriga befattningar bör tills

vidare besättas ur bestämda försvarsgrenar, varvid fördelningen av marinens befattningar mellan flottan och kustartilleriet bör föreslås av överbefälhavaren.

Jag finner det vidare lämpligt, att militärbefälhavare och stabschef samt i förekommande fall souschef i princip tillsättes ur olika försvarsgrenar.

Några förslag om inrättande av beställningar för militärbefälhavare och stabspersonal torde inte nu böra föreläggas riksdagen. Så bör ske först när underlag erhållits för att framlägga förslag om personaluppsättningen i sin helhet. Inte heller tar jag nu upp frågor om lönegradsplacering och anställningsformer. Till dessa frågor liksom till frågan om löneställning för den militäre chefen på Gotland avser jag att återkomma i sådan tid, att förutsättningar för en rationell planering av ledningsreformens genomförande i personellt hänseende beräknas komma att föreligga.

Med hänsyn till svårigheterna att efter övergång till en ny organisation omedelbart finna den rätta detaljorganisationen och de mest rationella verksamhetsformerna bör den av mig förordade organisationen av militärområdesstaberna anses som provisorisk och prövas under en övergångstid av ett par år, innan definitivt beslut fattas rörande stabernas inre organisation. Som en riktlinje för verksamheten under försöksperioden vill jag i detta sammanhang ange, att jag betraktar stabernas indelning i sektioner som ett utgångsvärde. Sektionernas uppdelning på avdelningar bör däremot prövas under försökstiden; särskilt gäller detta sektion I.

I anslutning till vad jag förut anfört om militärbefälhavarnas uppgifter inom förvaltningsområdet och till innehållet i vissa remissyttranden vill jag här i korthet beröra frågan om organisationen för den ledning av förvaltningen, som militärbefälhavare förutsättes skola utöva. I militärområdesstabens sektion II bör ingå förvaltningsgrenschefer — i krig tillika ledare för motsvarande underhållstjänst — under det att huvuddelen av annan för förvaltningsverksamheten erforderlig personal bör organiseras i särskilda förvaltningsenheter under militärbefälhavaren. På dessa grundsatser bygger ett förslag till försöksorganisation av tygtjänstens regionala ledning inom armén, som nyligen avgivits av armétygförvaltningen. Förslaget avser i huvudsak, att inom nuvarande I. militärområdet befintliga centralförråd av tygmateriel och ammunition samt tygverkstäder skall underställas militärbefälhavaren, att en i dennes stab ingående »militärområdestygmästare» skall vara chef för den regionala tygledningen samt att nyssnämnda förråd och arméverkstäder skall samordnas i två organisatoriska enheter under ledning av en »militärområdesförrådschef» respektive en »militärområdesverkstadsdirektör». Ärendet är under beredning i försvarsdepartementet och torde inom kort få anmälas för Kungl. Maj:t. — Vidare har försvarets intendenturverk i sitt yttrande, med hänvisning till pågående försök inom vissa militärområden, tillstyrkt en regional intendenturförrådsorganisation innebärande bl. a. att militärbefälhavaren underställda förråd organisato-

riskt sammanföres till en förrådsgrupp, vars chef blir lokal förvaltningsmyndighet. Sålunda föreliggande förslag ger mig anledning att uttala, att jag finner det betydelsefullt att även förvaltningstjänstens regionala ledning prövas genom försök och att erfarenheter såväl av dessa försök som av den blivande provisoriska organisationen för militärområdesstaberna avvaktas, innan slutlig ställning toges till den regionala förvaltningsledningens ordnande. Jag vill också erinra om det inbördes beroende, som föreligger mellan den centrala och den regionala förvaltningsorganisationen.

De av försvarsledningsutredningen angivna utgångspunkterna för val av militärområdesstabernas förläggningsorter i fred är enligt min mening lämpliga. Jag anser också, att utredningen från dessa utgångspunkter funnit i stort sett godtagbara lösningar av lokaliseringsfrågorna. Jag är sålunda beredd att såsom förläggningsorter för militärområdesstaberna i Södra och Östra militärområdena samt Bergslagens och Övre Norrlands militärområden acceptera respektive Kristianstad, Strängnäs, Karlstad och Boden. I Karlstad krävs inga åtgärder i fråga om stabslokaler, eftersom staben där kan inrymmas i nuvarande V. militärbefälsstabens lokaler. Beträffande Kristianstad, Strängnäs och Boden avser jag att föreslå, att fortifikationsförvaltningen erhåller uppdrag att utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till program för erforderliga byggnadsåtgärder.

Vad beträffar förläggningsort för Västra militärområdesstabens har utredningen diskuterat Göteborg, Borås, Alingsås och Skövde. Den har förklarat sig närmast vara benägen att förorda en förläggning till Göteborg (Nya Varvet) men gjort sitt förord beroende av huruvida överbefälhavaren komme att bedöma, att staben där kunde upprätthålla en tillräcklig mobiliserings- och insatsberedskap. Om så inte skulle bli fallet, borde Borås komma i fråga. Såsom framgått av redogörelsen för yttrandena, har överbefälhavaren klart förordat Göteborg.

Några civila remissmyndigheter har av olika skäl uttalat sig för en förläggning till Borås eller Skövde.

För egen del finner jag i likhet med utredningen, att flera betydelsefulla skäl kan anföras till förmån för Göteborg som stabsort i fred. En väsentlig del av militärområdesstabens uppgifter är knutna till Västkusten, den del av militärområdet som är av störst intresse med hänsyn till det operativa krigsförberedelsearbetet och där således terrängrekognosceringar, fältövningar och tillämpningsövningar av operativ karaktär främst torde komma att äga rum. De flesta av de civila myndigheter, med vilka militärbefälhavaren skall samverka, finnes i Göteborg. Även om dessa fördelar med hänsyn till kommunikationsväsendets höga kapacitet inte kan tillmätas helt utslagsgivande betydelse, måste dock valet av lokaliseringsort i första hand avgöras med utgångspunkt i möjligheterna för staben att på ett rationellt och tidsbesparande sätt bedriva sin verksamhet. Det förtjänar påpekas, att

samverkan mellan totalförsvarsmyndigheter av bl. a. sekretesskäl i betydande utsträckning behöver ha formen av personliga sammanträffanden.

I Göteborg har en militärområdesstab möjlighet att vid förläggning på Nya Varvet, intill Älvsborgs kustartilleriregemente, få service inom olika områden samt skydd och biträde vid övergång till krigsorganisation. Förutsättningar härför finns dock även i Borås och Skövde.

Kostnaderna för anskaffning av stabslokaler har av utredningen uppskattats till 500 000 kr. på Nya Varvet mot 2 350 000 kr. i Borås. I alternativ Nya Varvet har emellertid förutsatts att flottans anläggningar inom området skall flyttas bort och att det därigenom skall bli möjligt att utnyttja befintliga lokaler för militärområdesstaben.

I vissa yttranden har hävdats att Göteborg såsom storstad skulle vara en olämplig förläggningsort av beredskapsskäl. Som jag framhållit, har emellertid överbefälhavaren vid sin prövning av frågan inte ansett dylika skäl utgöra hinder mot att militärområdesstaben i fred förlägges dit. Jag finner inte anledning att göra någon annan bedömning i detta hänseende.

Efter noggrant övervägande av de olika alternativens för- och nackdelar har jag funnit, att de starkaste skälen talar för att välja Göteborg (Nya Varvet). Detta alternativ erbjuder fördelar för ett effektivt fullgörande av militärområdesstabens uppgifter inom krigsmakten och totalförsvaret, som inte är för handen vid lokalisering till någon av övriga ifrågasatta förläggningsorter. Jag är medveten om att från allmänt lokaliseringspolitiska synpunkter erinringar kan göras mot att militärområdesstaben förlägges till ett storstadsområde, men jag har med hänsyn till de tidigare angivna arbetstekniska fördelarna likväl funnit mig böra förorda att så sker i detta fall.

Jag anser alltså, att Västra militärområdesstaben på sikt bör förläggas till Göteborg. Hur denna lösning skall konkret utformas, är emellertid beroende av frågan om utflyttning av flottans anläggningar på Nya Varvet. För att närmare klarlägga denna fråga har jag jämlikt Kungl. Maj:ts be- myndigande den 31 januari 1964 tillsatt en särskild utredning. I avvaktan på dess resultat bör den nya staben övergångsvis vara förlagd till Skövde. Jag avser att föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt fortifikationsförvaltningen att undersöka, hur lokalfrågan provisoriskt bör lösas där.

För militärområdesstaben i Nedre Norrlands militärområde räknar jag med Östersund som förläggningsort. Därest fråga framdeles uppkommer om en förflyttning till annan ort, får nya överväganden göras med hänsyn till de förhållanden som då är för handen. Såvitt gäller lokalfrågan, avser jag att hemställa, att fortifikationsförvaltningen erhåller motsvarande uppdrag som beträffande Skövde.

Jag övergår härefter till frågan om civilbefälhavarnas uppgifter och ledningsorganisation i krig. Vad försvarsledningsutredningen i denna del uttalat och föreslagit har allmänt tillstyrkts vid remissbehandlingen. För egen del biträder jag också utredningens för-

slag. Jag finner det angeläget att civilbefälhavarnas befogenheter och uppgifter i krig blir instruktionsmässigt fastställda liksom att civilbefälhavarnas krigsorganisation överses mot bakgrunden av senare års erfarenheter och de synpunkter, som framförts av försvarsledningsutredningen. Arbetet härmed har inletts. I enlighet med utredningens rekommendation har chefen för inrikesdepartementet denna dag bemyndigats tillkalla särskilda sakkunniga för att inom inrikesdepartementet biträda med arbetet. På så sätt torde de bästa förutsättningarna skapas för bland annat samordningen med motsvarande förberedelser på den militära sidan. Jag vill anmärka att de sakkunniga inte enbart skall beakta civilbefälhavarnas uppgifter och organisation i krig utan även i erforderlig utsträckning uppmärksamma frågan om ändringar i civilbefälhavarnas fredsinstruktion och om de följdverkningar beträffande länsstyrelsernas krigsorganisation, som kan bli ett resultat av den föreslagna nya organisationen av totalförsvarets regionala ledning.

Vad angår civilbefälhavarnas uppgifter och organisation i fred har främst försvarsledningsutredningens förslag till förstärkning av fredsorganisationen uppmärksammats i remissyttrandena. Behovet av en förstärkning har allmänt vitsordats. Det framlagda förslaget betecknas i många fall som otillräckligt. För närvarande finnes vid civilbefälhavarekanslierna 10 tjänstemän i lönegraderna Ag 23 och Ae 27. Utredningen har föreslagit dels att två tjänster i A 23 och A 27 tillskapas för det nya civilområdet i Övre Norrland och dels att vissa nya tjänster inrättas som förstärkning av befintliga kanslier.

För egen del vill jag understryka, att effekten av en ändamålsenlig militär ledningsorganisation kan allvarligt försvagas, om de civila försvarsgrenarna släpar efter. Erfarenheterna under senare år har alltmer bestyrkt nödvändigheten av en vältrimmad ledningsorganisation på högre regional nivå, för att de civila försvarsinsatserna i krig skall kunna bli effektiva och väl samordnade. Det är mot denna bakgrund nödvändigt, att de fredstida planläggningsresurserna är tillräckligt stora.

I det föregående har jag tillstyrkt att ett civilområde bildas för Övre Norrland. Det är enligt min mening angeläget att så sker så snart som möjligt. Avsaknaden av ett civilområde har otvivelaktigt varit en stor brist i nuvarande regionala ledningsorganisation inom totalförsvaret. Det för civilbefälhavarens kansli erforderliga personalbehovet för budgetåret 1964/65 torde få tillgodoses genom utnyttjande av tillgängliga medel för tillfällig personal.

Vad övriga förslag till förstärkning av civilbefälhavarkanslierna angår är jag för närvarande ej beredd att tillstyrka inrättandet av nya tjänster. Denna fråga torde få upptagas till prövning vid budgetbehandlingen kommande höst.

Vad angår rekryteringen av personal till civilbefälhavarnas fredskanslier

har utredningen understrukt, att ifrågavarande befattningar inte bör vara sluttjänster, och uttalat att det förefaller naturligt, att de inordnas i den ordinarie landsstatskarriären. För egen del finner jag det angeläget att lämpliga karriärgångar skapas för ifrågavarande personal. Planläggningsarbete av det slag det här gäller ställer stora krav på personalen, och befattningarna bör bland annat av detta skäl inte betraktas som sluttjänster. Utredningen har enligt min mening pekat på en naturlig anknytning till den ordinarie landsstatskarriären. Flertalet befattningshavare vid en länsstyrelse kommer i sitt fredsmässiga arbete i större eller mindre utsträckning i kontakt med totalförvarsfrågor, och det bör därför vara till fördel för både länsstyrelserna och länsstyrelsetjänstemännen, om dessa under viss tid arbetar med totalförvarsplanläggning. Tjänstgöringen bör sålunda i merit-hänseende anses likvärdig med annan landsstatstjänstgöring. Rekryteringen bör emellertid inte vara bunden enbart till landsstaten. I likhet med vissa remissinstanser finner jag det naturligt, att man strävar efter en rekrytering inom vidaste möjliga sektor av samhället. Jag kan däremot inte biträda den meningen, att man bör sträva efter att skapa en särskild karriär för tjänstemän som uteslutande sysslar med försvarsplanläggningen. I krig kommer all personal att behövas för totalförsvaret. Det skulle mot bakgrunden härav vara olyckligt om allt fredstida förberedelsearbete lades i händerna på en mindre grupp specialister. Man kan vidare inte bortse från risken att sådana specialister fjärras från det övriga samhällsarbetet och att därmed den nödvändiga kontakten mellan samhällets fredstida verksamhet och försvarsförberedelserna går förlorad. Enligt min mening bör man sträva efter att rekrytera civilbefälhavarnas fredskanslier från så stora delar av samhället som möjligt — därvid landsstaten naturligen bör intaga en framskjuten plats — i syfte att åstadkomma ändamålsenliga möjligheter till utbyte av personal och en anknytning till karriärmöjligheter utanför de utpräglade beredskapsuppgifterna.

I remissyttrandena har även berörts frågan om civilbefälhavarekansliernas förläggningssorter. Självfallet är det önskvärt att inte behöva flytta kansliet i samband med ombyte av civilbefälhavare. Jag anser det emellertid inte möjligt att göra några bindande uttalanden härom. Kansliet måste enligt min mening i regel förläggas till den ort, där civilbefälhavaren finnes, och uppdraget som civilbefälhavare kan i allmänhet inte knytas till visst län.

Försvarsledningsutredningen har anfört vissa synpunkter även på frågan om samordningen mellan det militära och det civila försvaret. Utredningens uttalanden i denna del kan jag i princip biträda. Jag är medveten om att den nuvarande organisationen i krig inte ger några garantier för samordnade beslut i extrema lägen. Det fortlöpande samarbetet under planläggningsarbetet och de periodiskt återkommande

övningarna torde emellertid, som utredningen påpekat, vara betydelsefulla faktorer i detta sammanhang. På så sätt grundlägges den gemensamma syn på totalförsvarsproblemen, som torde vara den bästa grunden för en god samverkan i krig. Med anledning av vissa uttalanden av remissinstanserna i denna fråga liksom beträffande den militära direktivrätten vill jag framhålla, att de tidigare omnämnda sakkunniga kommer att uppmärksamma även dessa problem. De under remissbehandlingen framkomna synpunkterna kommer därvid att ytterligare prövas.

Av de frågor, som avser ledning i lägre regional instans, upptar jag först förslaget om inrättande av örlogsbaser. Inom nuvarande marinkommandostaber fullgöres uppgifter, som är hänförliga till två skilda ledningsnivåer, och jag finner det därför i likhet med utredningen nödvändigt att uppgifterna särskiljes och renodlas. Utredningen har löst denna uppgift så, att till nya ledningsorgan på lägre regional nivå, örlogsbaser, hänförts främst bas- och underhållstjänst samt mobiliseringsförberedelser och frivilligutbildning. Örlogsbaschefernas uppgifter förutsättes variera något olika militärområden emellan, i fred dock mindre än i krig. Den principiella uppläggning utredningen sålunda gjort synes mig vara rationell.

Från nu redovisade utgångspunkter tillstyrker jag dels att principorganisationen i fred av örlogsbaserna i Södra, Västra och Östra militärområdena, vilka bör benämnas Sydkustens, Västkustens respektive Ostkustens örlogsbas, utformas enligt bilagorna 15—17 till protokollet i detta ärende, dels att på örlogsbaschef ankommande uppgifter i Nedre Norrlands militärområde i fred skall fullgöras av chefen för Norrlands kustartilleriförsvaret med biträde av ett mindre antal officerare ur flottan. Jag torde i samband härmed få meddela, att jag avser att inom kort anmäla ett förslag till fredsorganisation av de förvaltningsorgan, som bör ingå i en blivande Sydkustens örlogsbas. Förslaget, som utarbetats på grundval av resultatet av statskontorets undersökningar av stabs- och förvaltningsorganisationen inom nuvarande marinkommando Syd, torde böra föreläggas riksdagen.

Beträffande förläggningssorterna torde jag få anmäla, att chefen för marinen i skrivelse den 12 februari 1964 motsatt sig utredningens förslag, att Ostkustens örlogsbas förläggas till Västerhaninge, och i stället förordat Stockholm som förläggningssort. Med anledning härav vill jag erinra om att enligt beslut av 1960 års riksdag (prop. 120; SU 127; rskr 335) staben m. fl. ledningsorgan vid marinkommando Ost skall förläggas till Västerhaninge kommun. De motiv, som föranledde detta beslut, måste anses gälla även för den blivande örlogsbasen. Denna ståndpunkt har också intagits av överbefälhavaren i yttrande över marinchefens skrivelse. Överbefälhavaren har vidare framhållit, att inom Västerhaninge kommun kan tänkas olika förläggningssorter, nämligen Västerhaninge samhälle, Berga-området och Muskö.

Dessa alternativ bedömer överbefälhavaren vara i huvudsak likvärdiga från beredskapssynpunkt. En förläggning till Västerhaninge samhälle bedömes preliminärt bli kostsammare, byggnads- och driftmässigt, än de båda övriga alternativen. Muskö anses lämna större handlingsfrihet vid val av organisationsform för örlogsbasen än Berga-området, vilket är ett stort utbildningscentrum och redan nu inrymmer ett flertal administrativa enheter. Överbefälhavaren förordar således att örlogsbasstaben med förvaltningar förläggas till Muskö. Jag ansluter mig till överbefälhavarens förslag med framhållande av att Muskö — där förvaltningar och örlogsvarv kommer att vara belägna — enligt min uppfattning är den naturliga fredsförläggningsplatsen för örlogsbasstaben med hänsyn till arten av huvuddelen av de uppgifter, som i fred skall ankomma på örlogsbasens chef. Kungl. Maj:t har därför på min hemställen anbefallt fortifikationsförvaltningen att vid uppgörande av byggnadsprogram för ovanjordsanläggningar på Muskö utgå från att den blivande Ostkustens örlogsbasstab skall förläggas dit. I detta sammanhang bör vidare nämnas, att jag inte har något att erinra mot att en mindre del av staben — såsom utredningen föreslagit — förläggas till annan ort. Vilken ort som därvid bör komma i fråga synes böra närmare undersökas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i lokaliseringsfrågan liksom i fråga om benämningen av denna stabsdel.

Förläggningen av Västkustens örlogsbas är beroende av den framtida dispositionen av de marina anläggningarna på Nya Varvets område i Göteborg. Såsom tidigare nämnts vid behandlingen av frågan om Västra militärområdesstabens förläggningsort, har jag tillkallat en särskild utredning för att närmare klarlägga förutsättningarna för en utflyttning av dessa anläggningar.

Beträffande ledningsorganisationen på Gotland delar jag överbefälhavarens uppfattning, att Gotland efter övergång till den nya organisationen inte kommer att vara helt jämförbart med övriga försvarsområden. Jag kan därför tillstyrka att de av överbefälhavaren föreslagna benämningarna »Gotlands militärkommando» och »Chefen för Gotlands militärkommando» införes men vill samtidigt understryka, att detta inte innebär något avsteg från utredningens förslag, att ledningsorganisationen på ön i fortsättningen skall hänföras till den lägre regionala nivån.

I detta sammanhang vill jag också uttala min principiella anslutning till utredningens uppfattning, att nuvarande vakanser i personalkårernas stater inte bör drabba Gotlands militärkommandostab. Hur den erforderliga förstärkningen lämpligen bör genomföras, torde få uppdragas åt överbefälhavaren att föreslå. Det bör vidare uppdragas åt honom att pröva Gotlands kustartilleriförsvars ställning i förhållande till militärkommandochefen och att till Kungl. Maj:t inge därav betingade förslag.

I fråga om den av försvarsledningsutredningen aktualiserade sammanläggningen av staberna för Härnösands försvars-

område och Norrlands kustartilleriförsvar finner jag det angeläget, att de preliminära undersökningar som utredningen låtit göra snarast kompletteras, så att underlag för ett beslut erhålles. Min avsikt är att föranstalta om ett uppdrag härom till överbefälhavaren.

Vad försvarsområdesorganisationen beträffar, delar jag utredningens uppfattning att försvarsområdesstabernas personalorganisation är relativt svag jämfört med andra militära staber. Med tanke på de fördelar, som en sammanslagning enligt dåvarande statens organisationsnämnds förslag av stabs- och förvaltningstjänsten vid vissa försvarsområden och regementen synes kunna medföra — bl. a. i fråga om bättre utnyttjande av personalen och större elasticitet i organisationen — avser jag att vid ett senare tillfälle ta upp frågan om anordnande av försök i denna riktning.

Beträffande eventuella förändringar i ledningen av den markoperativa verksamheten på nivån under militärbefälhavare finner jag ingen anledning att nu göra några närmare uttalanden, eftersom några konkreta förslag i frågan inte föreligger. Jag vill endast framhålla, att man givetvis bör välja ett system, som inte medför en dubblering av de blivande militärområdesstabernas kapacitet för markoperativ ledning eller innebär ett underutnyttjande av denna.

Jag övergår nu till vissa av försvarsledningsutredningen behandlade särskilda frågor och får därvid beträffande lönegradsplacering för försvarsstabschefen hänvisa till vad jag anfört om lönefrågor m. m. för militärbefälhavare och personal i militärområdesstaberna. Det samma gäller vissa av överbefälhavaren i hans remissyttrande framlagda förslag avseende beställningen för chef för attackeskadern.

Utredningens synpunkter på frågan om en för officerare i högre stabstjänst gemensam personalkår ansluter jag mig till. Jag räknar med att frågan skall upptagas till närmare prövning, sedan överbefälhavaren inkommit med förslag.

Jag delar också uppfattningen, att en översyn av inskrivnings- och personalredovisningsväsendet bör komma till stånd. Det är min avsikt att inom den närmaste tiden hemställa om Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en särskild utredning för detta ändamål.

Förslaget om inrättande av särskild kassaavdelning vid militärområdesstaberna har tillstyrkts av flertalet remissmyndigheter som uttalat sig därom. Statskontoret har emellertid ansett att det med förslaget avsedda syftet kan tillgodoses genom att staberna tillföres en kassachefsutbildad befattningshavare, vilken bör ingå i intendenturavdelningen. Frågan tillhör enligt min mening dem, som bör övervägas i samband med

att detaljorganisationen närmare utredes och prövas. Jag förutsätter att bl. a. försvarets civilförvaltning och statskontoret därvid kommer att medverka.

Vad slutligen angår förslagets genomförande, vill jag understryka angelägenheten av att den av 1961 och 1962 års riksdagar beslutade omorganisationen av krigsmaktens och totalförsvarets högsta ledning så snart sig göra låter fullföljes genom motsvarande organisationsändringar i regional instans. Erforderliga förberedelser för övergång till ny regional fredsorganisation för krigsmaktens del bör därför enligt min mening påbörjas utan dröjsmål och därvid i första hand avse åtgärder för att anskaffa stabslokaler. Jag vill här erinra om att fortifikationsförvaltningen, såsom tidigare nämnts, redan erhållit eller kommer att erhålla uppdrag att utarbeta lokalprogram för samtliga militärområdesstaber — utom den i Bergslagens militärområde, för vilken inga åtgärder nu erfordras — samt för Ostkustens örlogsbas. Därjämte har — såsom likaledes nämnts i det föregående — en särskild utredning tillsatts för att klarlägga förutsättningarna för en utflyttning av örlogsvarv m. m. från Göteborg.

Övergång till ny fredsorganisation för krigsmakten bör — i enlighet med utredningens förslag — ske den 1 oktober 1966. Som jag tidigare anfört, bör den nya organisationen under en övergångstid betraktas såsom provisorisk och definitivt beslut i organisationsfrågan inte fattas, förrän tillräckliga erfarenheter av de nya verksamhetsformerna hunnit vinnas. För att underlätta övergången bör militärbefälhavare och stabschefer i den nya organisationen utnämnas redan under andra halvåret 1965. Nuvarande regionala chefer, som inte erhåller befattningar i den kommande organisationen eller eljest inom krigsmakten, torde få föras på övergångsstat. Även andra särskilda personalanordningar torde kunna visa sig påkallade i samband med övergången till ny organisation eller för att effektivt driva förberedelserna härför. Kungl. Maj:t torde därför böra inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om dylika och i övrigt erforderliga övergångsanordningar.

I enlighet med tidigare redovisat förslag bör det uppdragas åt överbefälhavaren att efter givna riktlinjer utforma ny krigsorganisation för krigsmaktens högre regionala ledning m. m. Överbefälhavaren bör även ha att föreslå tidpunkt för övergång till denna organisation. Jag vill i detta sammanhang betona, att övergången måste ske på sådant sätt att väsentliga beredskapskrav inte eftersättes. Detta torde innebära, att övergången kan fullbordas först sedan de nya ledningsorganen i fred varit i verksamhet någon tid. Detta får emellertid inte hindra, att förberedelserna påbörjas med det snaraste.

Såvitt gäller krigsmakten, vill jag slutligen framhålla, att kostnaderna

för genomförandet av den nya regionala ledningsorganisationen enligt grunderna för gällande försvarsbeslut bör bestridas inom den fastställda kostnadsramen. Jag kan således inte biträda överbefälhavarens avvikande uppfattning på denna punkt.

Föreslagna ändringar i civilområdesindelningen — utom tillkomsten av det nya civilområdet — bör som utredningen förutsatt genomföras först i samband med ändringarna i den militärterritoriella indelningen.»

Utskottet

Till följd av det framtida krigets totala karaktär har det inbördes beroendet mellan försvarets olika delar blivit alltmer utpräglad. Detta har medfört ökade krav på en mera enhetlig ledning och samordning inom såväl det militära försvaret som det totala försvaret. De av 1961 och 1962 års riksdagar fattade besluten om omorganisation av krigsmaktens och totalförsvarets högsta ledning få ses mot denna bakgrund.

Det i nu föreliggande proposition framlagda förslaget avser att i samma syfte åstadkomma en omläggning av totalförsvarets ledningsorgan i vad avser regional instans. Till grund för propositionen ligger ett av 1960 års försvarsledningsutredning avgivet betänkande i ämnet.

Som utgångspunkter och riktlinjer för sitt förslag har utredningen redovisat vissa principiella uttalanden om totalförsvarets allmänna målsättning, krigsmaktens allmänna och operativa målsättning, ett framtida krigs karaktär, militärgeografiska och militärpolitiska förhållanden samt tillgången på kvalificerad ledningspersonal. Utredningens i anledning därav framförda synpunkter äro i stort sett desamma, som legat till grund för 1961 och 1962 års förenämnda riksdagsbeslut. Utskottet har icke något att erinra mot vad härutinnan anförts. I likhet med departementschefen vill utskottet understryka, att krigsmaktens ledningsorganisation för krig liksom för fred skall formas främst utifrån de krav, som invasionsförsvaret ställer.

Utredningen har vid sin granskning av nuvarande ansvarsfördelning, organisation och verksamhet inom totalförsvarets regionala ledning funnit vissa svagheter föreligga i ledningssystemet. Sålunda framhålles bl. a. huru som en deloperation inom huvuddelen av landet kommer att under överbefälhavaren ledas icke av *en* chef utan av fyra sidoordnade chefer, nämligen en militärbefälhavare, en marinkommandochef och två flygeskaderchefer. För överbefälhavaren uppkomma härigenom svårigheter att samordna mark-, sjö- och luftoperativ verksamhet i ett antal deloperationer, samtidigt som han under Kungl. Maj:t skall leda den samlade försvarsoperationen. Vidare konstateras att det för vissa lägen i stort sett saknas bestämmelser om uppgifter och befogenheter för civilbefälhavarna, vilket

bl. a. medfört oklarhet om gränserna mellan civilbefälhavarnas och länsstyrelsernas kompetensområden.

Mot bakgrunden härav föreslås att totalförsvarets ledning i krig i den högre regionala instansen utövas enhetligt inom geografiska ansvarsområden, vilkas gränser äro gemensamma för krigsmakten och det civila försvaret. Inom varje sådant område skall krigsmaktens verksamhet ledas av *en* militär chef, militärbefälhavare, och den civila försvarsverksamheten inriktas och samordnas av *en* civil chef, civilbefälhavare. För krigsmaktens del upphör härigenom nuvarande uppdelning på militärområden, marin-kommandon och eskaderområden och ersättes med en för samtliga försvarsgrenar gemensam indelning i militärområden. Dessa områden föreslås bli sex till antalet. Därvid förutsättes att Gotland skall inordnas i militärområde på fastlandet. Det civila försvarets indelning på högre regional nivå föreslås skola helt överensstämma med krigsmaktens. Gotland skall enligt förslaget ingå i ett civilområde på fastlandet. Norrbottens och Västerbottens län föreslås sammanförda till ett nytt civilområde.

Enligt förslaget skall militärbefälhavare biträdas av en allsidigt sammanfattad militärområdesstab, som ersätter nuvarande militärbefäls-, marin-kommando- och flygeskaderstaber och i vilken de ledande befattningarna skola tillsättas oberoende av försvarsgren. För vissa av de uppgifter, som nu åvila marinkommandochef, föreslås s. k. örlogsbaser med stabsorgan skola inrättas.

Inom det civila försvaret ges civilbefälhavarna i princip samma ledande ställning som militärbefälhavarna inom det militära försvaret.

Såsom inledningsvis anförts innebär det föreliggande förslaget i princip ett konsekvent fullföljande av de enhetssträvanden, som kännetecknat 1961 och 1962 års riksdagens beslut beträffande krigsmaktens och totalförsvarets högsta ledning. Övergången även på det regionala planet till organisation i försvarsfunktioner är att hälsa med tillfredsställelse.

Vad beträffar valet av huvudalternativ för krigsmaktens regionala ledning och indelning anser utskottet, att de av utredningen gjorda bedömningar, som ligga till grund härför, äro i princip hållbara.

Utskottet tillstyrker alltså förslaget, att riket med tillhörande territorialvatten indelas i sex geografiska ansvarsområden. Vidare tillstyrkes att det inom varje sådant geografiskt område skall finnas *en* militär respektive civil chef. Den militäre chefen bör ha befäl över samtliga inom området förekommande försvarsstyrkor oavsett dessas försvarsgrenstillhörighet och med fullt och odelat ansvar för områdets försvar.

Genom en enhetlig ledning av nu angivet slag i såväl fred som krig ges förutsättningar för att de disponibla resurserna kunna utnyttjas så att den samlade effekten av försvarsförberedelserna blir den största möjliga.

Även för den nya organisationen föreslås benämningarna militärområde

och militärbefälhavare. Dessa uttryck ha gammal hävd, och anledning saknas att frångå desamma. Härvid erhålles också samordning med benämningarna civilområde och civilbefälhavare. Förslagen i denna del tillstyrkas alltså. Vad beträffar de nya staberna har utredningen som benämning föreslagit »militärbefälsstab», under det att överbefälhavaren i anslutning till sitt förslag om beteckningen region förordat »regionstab». Utskottet anser i likhet med departementschefen, att benämningen militärområdesstab är att föredraga. De föreslagna beteckningarna av de nya militärområdena ge utskottet icke anledning till erinran, då en bättre systematisering härigenom åstadkommes. Militärområdena böra i enlighet härmed benämnas Södra, Västra och Östra militärområdena samt Bergslagens, Nedre Norrlands och Övre Norrlands militärområden. Utskottet anser riktigt, att samma system införes beträffande civilområdena. Utskottet använder ifrågasvarande benämningar i det följande.

Vid indelningen i militär- och civilområden har utredningen eftersträvat att följa de nuvarande länsgränserna. Detta har icke lyckats i tre fall. Sålunda föreslås att delar av Kalmar och Gävleborgs län hänföras till Östra militär-(civil-)området. Det är uppenbarligen förenat med vissa nackdelar att på detta sätt uppdelas ett län. Några remissinstanser ha också riktat bestämda erinringar mot denna gränsdragning. Framför allt operativa skäl synas emellertid ha varit bestämmande för densamma. Länsindelningsutredningen har på grund härav icke haft något att erinra mot förslaget. Dessamma tillstyrkes även av utskottet, som dock förutsätter att, om länsindelningsutredningen skulle resultera i en ändrad länsindelning, frågan upptages till förnyad prövning. Det tredje fallet avser Hallands län, genom vilket enligt utredningens mening en gräns bör dragas mellan Södra och Västra militär-(civil-)områdena. Utskottet delar utredningens av departementschefen biträdda uppfattning att med ställningstagande härtill bör anstå i avbidan på resultatet av länsindelningsutredningens överväganden.

Beträffande militärbefälhavares uppgifter i krig framläggas icke nu några detaljerade förslag. Mot de allmänna synpunkter, som framförts i propositionen, har utskottet icke något att erinra.

Militärbefälhavares uppgifter i fred anges vara operativt krigsförberedelsearbete, förbandsproduktion och förvaltning. Beträffande ledningen av förbandsproduktionen, utom mobilisering och mobiliseringsförberedelser, vill utskottet i likhet med departementschefen understryka, att ansvar och befogenheter bl. a. i fråga om utbildning av grundläggande art så långt möjligt bör decentraliseras till underlydande förbands- och andra chefer, dock utan att militärbefälhavarens ansvar inför vederbörande försvarsgrenschefer härigenom begränsas. Utskottet har icke någon erinran mot förslagen under detta avsnitt.

I fråga om regionalmyndighetens organisation gäller för närvarande, att

militärbefälhavaren närmast har till förfogande en fristående ställföreträdande militärbefälhavare samt en stabschef, som enbart är chef för militärbefälsstaben.

Enligt det föreliggande förslaget skall, såsom av det föregående framgått, militärbefälhavare biträdas av en allsidigt sammansatt militärområdesstab, organiserad efter den integrerade verksamhetens omfattning. Denna nya organisation ersätter nuvarande militärbefäls-, marinkommando- och flygskaderstaber, och samverkan i olika försvarsfunktioner säkerställs genom att i den nya stabsorganisationen införes kvalificerad armé-, flyg- och marinexpertis. Denna organisation medför i sin tur, att stabschefen ansetts böra erhålla en tjänsteställning överordnad dessa befattningshavare, förslagsvis med generalmajors grad. Härigenom kommer stabschefen att i praktiken få ställning såsom militärbefälhavarens ställföreträdare, varför denne befattningshavare i den hittillsvarande organisationen kunnat utgå. Då dennes verksamhet i huvudsak varit inriktad på utbildningsfrågor inom armén, har enligt förslaget i den nya organisationen dessa uppgifter lagts över på chefen för armésektionen. För de tre större militärområdena har här skisserade stabsorganisation föreslagits bli helt genomförd, medan den i de tre övriga staberna getts en efter behovet avpassad något mindre omfattning och med lägst regementsofficer som chef för förenämnda sektion (motsvarande).

Militärbefälhavarens primära uppgifter i fredstid skola såsom nämnts omfatta det operativa krigsförberedelsearbetet och förbandsproduktionen. I sistnämnda avseende skall han inför vederbörande försvarsgrenschef åläggas samma ansvar som nu. Såsom departementschefen framhållit kommer det operativa krigsförberedelsearbetet jämte icke decentraliserade delar av förbandsproduktionens ledning att under alla förhållanden pålägga militärbefälhavaren en betydande arbetsbörda, varför det är av vikt, att han så långt möjligt kan koncentrera sina arbetsinsatser till de nämnda verksamhetsområdena.

Mot utredningens förslag beträffande regionalmyndighetens organisation ha från visst militärt håll gjorts bestämda erinringar. Sålunda ha sex av de sju nuvarande militärbefälhavarna i yttranden till överbefälhavaren anmält en annan uppfattning än den som hävdats i utredningens betänkande och i propositionen. Sålunda framhålles bl. a. att det föreslagna systemet kommer att medföra allvarliga konsekvenser främst beträffande utbildningskontrollen inklusive personalbedömning. Vid flertalet militärområden skulle denna kontroll — i den mån den icke utföres av militärbefälhavaren — komma att verkställas av förenämnde sektionschef. Därest militärbefälhavaren icke är ur armén, kommer sektionschefen i praktiken att verka som högste sakkunnige i arméutbildningsfrågor och vitsordssättning för armébefäl. Det har ansetts icke vara rimligt, att en befattningshavare på sektionschefs tjänstenivå i vissa områden skall svara för dessa väsentliga frågor.

Chefen för armén har i sitt remissyttrande till överbefälhavaren uttalat,

att det är tveksamt om tillräcklig hänsyn har tagits till de krav, som ett framtida beredskaps- och utbildningssystem ställer på den regionala ledningen. Sålunda framhålles att, om fördelarna i ett nytt utbildningssystem med tätt återkommande särskilda befälsövningar och repetitionsövningar skola kunna utnyttjas, det vore mycket betydelsefullt, att icke endast militärbefälhavaren personligen utan också en äldre, erfaren officer av samma slag som nuvarande ställföreträdaren kunde tillsammans ägna minst samma tid som nu åt utbildningen (i vidaste bemärkelse) av armétridskrafterna och för den territoriella verksamheten. Enligt vad arméchefen vidare framhållit — liksom flertalet militärbefälhavare — kommer, därest förslaget följes, den fackmässigt armébetonade utbildningen och övningsverksamheten icke att kunna ledas på samma sätt som nu inom huvuddelen av militärområdena. Vidare kommer bedömningen och prövningen av arméns personal såsom grund för beredningen av befordringsärenden icke heller att kunna ägnas samma tid och arbetsinsats av lika kvalificerad befattningshavare som i dagens läge. I krig synas militärbefälhavarnas möjligheter att personligen leda viktigare markoperativ verksamhet att minska, särskilt inom I. och IV. milo på grund av det stora antalet direkt underlydande enheter.

Chefen för marinen har ansett, att enligt det av utredningen förordade alternativet den fackmässiga handläggningen av mark- och sjöoperativa ärenden icke ges samma betingelser som i nuvarande organisation.

Utredningens förslag har i allt väsentligt tillstyrkts av överbefälhavaren.

Det synes utskottet betydelsefullt, att regionalmyndighetens inre organisation får sådan utformning, att de betydande uppgifter, som åläggas militärbefälhavarna, kunna lösas. Vad beträffar armén, som har den ojämförligt största utbildningsorganisationen inom krigsmakten, är det angeläget att en befattningshavare har möjlighet att ägna denna verksamhet betydande omsorg.

Enligt utskottets mening bör begreppet integration i vidare bemärkelse även innefatta ett effektivt samspel mellan verksamheten inom stab och förband ej minst beträffande utbildningen, så att ömsesidiga erfarenheter från respektive områden på lämpligaste sätt kunna nyttiggöras. I anslutning härtill förutsätter utskottet, att i regel befattningen som chef för armésektionen (motsvarande) bestrides av officer med god erfarenhet av trupptjänst även i förbandschefs ställning.

Uppenbart är att frågan om den närmare sammansättningen av dessa staber är av svårbedömbart art ej minst med hänsyn till den ringa erfarenhet, som i nuläget finnes beträffande integrerad verksamhet på denna nivå. Departementschefen har också framhållit, att den föreslagna nya fredsorganisationen bör betraktas som provisorisk och att definitivt beslut icke bör fattas, förrän tillräckliga erfarenheter av de nya verksamhetsformerna hunnit vinnas. Beträffande stabernas inre organisation räknar departementschefen med en prövningstid av ett par år. Förslag om inrättande av beställ-

ningar för denna verksamhet har departementschefen ansett icke i nu förevarande sammanhang böra föreläggas riksdagen. Ej heller upptagas frågor rörande lönegradsplacering och anställningsformer.

Utskottet förutsätter, att vad förenämnda militära myndigheter anfört beträffande militärområdesstabernas sammansättning m. m. kommer att noga prövas och övervägas, innan definitiv ställning tages till den föreslagna organisationen. Såsom framgått torde tidsutrymme finnas härför. Utskottet förutsätter även, att under ifrågavarande provisorium sådana organisations- och personalåtgärder icke vidtagas, som på ett bindande sätt omöjliggöra ett framtida reellt hänsynstagande till och utnyttjande av **de erfarenheter**, som en provisoriskt tillämpad principorganisation är avsedd att ge.

Utredningen har föreslagit, att en viss gradering sker av militärområdena. Häremot ha från militärt håll gjorts vissa invändningar, särskilt då det gäller topporganisationen. Utskottet vill erinra om att riksdagen framdeles kommer att få taga ställning till frågor om lönegradsplacering och anställningsformer.

I fråga om personalens försvarsgrenstillhörighet har utredningen framhållit, att befattningarna som militärbefälhavare, stabschef och souschef samt chefer för sektionerna I. och II. böra i princip icke vara bundna till någon särskild försvarsgren. Den enda förutsättningen bör vara, att befattningshavarna ha erforderliga kvalifikationer och ha utbildats för sina uppgifter. För att erforderlig fackkunskap skall kunna säkerställas förutsättes dock att förstnämnda tre befattningshavare utgå ur olika försvarsgrenar. Överbefälhavaren har i princip anslutit sig härtill. Chefen för armén har med särskild hänsyn till allt förberedelsearbete, inklusive förbandsproduktionen, i fred ansett att den mest kvalificerade bör avses för sådan befattning, som icke skall vara bunden till särskild försvarsgren. Behovet av expertis ur samtliga försvarsgrenar kunde enligt arméchefen tillgodoses på annat sätt inom staben. Arméchefens uppfattning har även hävdats av de militärbefälhavare, som i sina remissyttranden uttalat sig i frågan. Departementschefen har följt utredningens förslag.

Liksom då det gällde utformningen av militärområdesstabs organisation förutsätter utskottet, att även nu berörda spörsmål noga prövas och övervägas innan slutlig ställning tages.

Vad beträffar den fredstida förläggningen av militärområdesstaberna föreslås att Västra militärområdets stab skall förläggas till Göteborg (Nya Varvet) och allenast övergångsvis, i avvaktan på utredning om flyttning av Göteborgs örlogsvarv, kvarligga i Skövde. I motionerna I: 725 och II: 887 förordas att Skövde tills vidare bibehålles som förläggningsort. Som ett viktigt krav på förläggningsort för militärområdesstab har utredningen anfört, att de allra största tätorterna böra undvikas. Utskottet vill härvid erinra om att chefen för armén i sitt remissyttrande erinrat om att nuvarande IV. militärbefälsstaben förflyttats från Stockholm till Strängnäs främst av

den anledningen, att det var olämpligt att förlägga en så viktig stab i en storstad med de komplikationer, som komme att uppstå vid samtidig utrymning och mobilisering. Beträffande nuvarande III. militärbefälsstaben måste det enligt arméchefen av samma skäl anses vara mycket olämpligt att förflytta denna från en mindre garnisonsstad till en storstad. Såsom även departementschefen framhållit kunna från allmänt lokaliseringspolitiska synpunkter erinringar göras mot att militärområdesstaben förlägges till ett storstadsområde. Med hänsyn emellertid till de arbetstekniska fördelarna har departementschefen dock funnit sig böra förorda, att så sker i detta fall. Utskottet anser, att denna fråga bör ytterligare utredas för att bättre än vad hittills skett klarlägga Skövdes förutsättningar som förläggningssort. Det finnes även skäl att avvakta resultatet av pågående utredning om utflytning av flottans anläggningar på Nya Varvet. Utskottet tillstyrker därför ifrågakarande motioner, vilket innebär att Skövde tills vidare bör vara förläggningssort för Västra militärområdesstaben.

Förläggningssort för nuvarande I. militärbefälsstaben är Kristianstad. Departementschefen föreslår i likhet med utredningen, att Södra militärområdesstaben förlägges dit. Då denna stad synes bäst uppfylla redovisade krav på förläggningssort för denna stab och då några vägande skäl icke anförts för en ändring härutinnan, tillstyrker utskottet departementschefens förslag. Motionen II: 903, såvitt nu är i fråga, torde därför icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Departementschefens val av förläggningssorter för övriga militärbefälsstaber har icke givit utskottet anledning till erinran.

Vad beträffar det civila försvarets regionala ledning och indelning har utskottet i det föregående tillstyrkt, att civilområden och militärområden till sina gränser överensstämma. Härigenom torde de bästa förutsättningarna skapas för samverkan mellan det militära och civila försvaret.

På anförda skäl tillstyrker utskottet, att ett civilområde, omfattande Västerbottens och Norrbottens län, bildas.

Utskottet finner skäl tala för att Gotland inlemmas i ett civilområde. Därest Gotland i militärt avseende inordnas i Östra militärområdet synes utskottet riktigt, att motsvarande ändring sker på det civila försvarets område.

Vad beträffar frågan om civilbefälhavarnas uppgifter och ledningsorganisation i krig kan utskottet ansluta sig till vad utredningen anför. I likhet med departementschefen finner utskottet angeläget, att civilbefälhavarnas befogenheter och uppgifter i krig bli instruktionsmässigt fastställda liksom att civilbefälhavarnas krigsorganisation överses mot bakgrund av senare års erfarenheter. Inom inrikesdepartementet har tillkallats särskilda sakkunniga för arbetet härmed. Därvid kommer också att prövas frågan om ändringar i civilbefälhavarnas fredsinstruktion och om de följdverkningar beträffande länsstyrelsernas krigsorganisation, som kunna bli ett resultat av den föreslagna nya organisationen av totalförsvarets regionala ledning.

I motionen II: 904 har liksom från remisshåll understrukits behovet av att civilbefälhavarnas befattning med planlägningsfrågor göres mer ledande och inriktande än vad som är fallet. Detta spörsmål torde, vilket motionärerna också påpekat, komma att dryftas av förenämnda inom inrikesdepartementet tillsatta utredning. I motionen föreslås att åt sagda utredning skall uppdragas att överväga behovet av en lednings- och inspektionsinstans för civilförsvarets beredskap över hela landet. Härmed torde ha åsyftats en dylik instans för hela den civila delen av totalförsvaret. Utan att taga ställning till om behov föreligger av en sådan instans eller om den i motionen berörda frågan lämpligare kan lösas på annat sätt har utskottet funnit skäl tala för att spörsmålet om den centrala lednings- och inspektionsverksamheten på det civila försvarets område närmare utredes i lämpligt sammanhang.

Med hänsyn till att utredningens förslag kommer att påverka civilbefälhavarnas fredsorganisation har utredningen föreslagit en förstärkning av därav berörda fredskanslier. Då därjämte enligt utredningen nuvarande personalorganisation är snäv, åtminstone i de civilområden, som omfatta ett större antal län, har ytterligare personalförstärkning ansetts påkallad. Departementschefen framhöll i samband med propositionens avlämnande i våras, att han då icke var beredd att tillstyrka inrättande av nya tjänster men att frågan borde upptagas till prövning vid budgetbehandlingen innevarande höst. Då sådan prövning alltså för närvarande torde pågå och utskottet har anledning förutsätta, att Kungl. Maj:t låter tillse att fredskanslierna erhålla personal i sådan omfattning, att de civila försvarsinsatserna bli effektiva och väl samordnade, torde motionen I: 737 icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet övergår härefter till frågan om ledningen i lägre regional instans.

Enligt föreliggande förslag skall Gotland, som för närvarande i operativt hänseende direkt lyder under överbefälhavaren, inordnas som en del av Östra militärområdet. Anledningen härtill har angetts vara, att förutsättningar för närvarande saknas för en enhetlig allmänoperativ ledning av Gotlands försvar. Nuvarande VII. militärområdet skulle efter övergång till ny ledningsorganisation benämnas Gotlands försvarsområde med en generalmajor som befälhavare. I motionerna I: 736 och II: 902 föreslås att Gotlands militära försvarsorganisation skall kvarstå med nuvarande lydnds-förhållanden och att frågan om en eventuell ändring av dessa prövas först sedan omorganisationen i övrigt genomförts och ytterligare erfarenheter vunnits.

Departementschefen har med hänsyn till Gotlands särpräglade strategiska läge föreslagit, att ledningsorganisationen i stället erhåller benämningarna »Gotlands militärkommando» och »Chefen för Gotlands militärkommando». I samma syfte och för att motverka olägenheterna av en nedflyttning till lägre regional nivå ha även i övrigt föreslagits vissa avsteg från de prin-

ciper, som gälla för försvarsområden. Sålunda må bl. a. nämnas, att den markoperativa avvägningen av styrkeförhållandena mellan fastlandet och Gotland alltjämt skall göras av överbefälhavaren. I fråga om arméns förbandsproduktion föreslås att militärkommandochefen blir direkt underställd chefen för armén. Enligt utredningen skall chefen för Gotlands kustartilleriförsvaret vara underställd militärkommandochefen, dock att i fråga om utbildning — utom övningar av operativ karaktär — samt därmed sammanhängande personaltjänst kustartilleriförsvaretschefen bör lyda direkt under chefen för marinen. Enligt departementschefen torde frågan, huruvida Gotlands kustartilleriförsvaret i alla avseenden bör underställas marinkommandochefen närmare prövas av överbefälhavaren. Det förtjänar vidare erinras om att enligt förslaget en viss personalförstärkning av militärkommandostaben kommer att ske.

Utskottet har icke något att erinra mot vad propositionen i denna del innehåller.

Genom bl. a. nu föreslagna åtgärder kommer den regionala ledningsorganisationen för militärkommandot att förstärkas i förhållande till nuvarande VII. militärbefälsstaben. Härmed ges ökade förutsättningar att tillgodose de stora krav, som Gotlands utsatta läge ställer.

Med hänsyn till det anförda är utskottet icke berett tillstyrka det i motionerna I: 736 och II: 902 gjorda yrkandet. Det bör i anledning av detta yrkande erinras om att överbefälhavaren med stöd av sina befogenheter kan ställa befälhavaren på Gotland direkt under sitt befäl. Såsom framgått skall den nya organisationen under en övergångstid betraktas som ett provisorium. Eventuella ändringar beträffande militärkommandots föreslagna ställning liksom i fråga om dess slutliga organisation böra bli beroende av de erfarenheter, som kunna vinnas under provisoriet.

Det föreliggande förslaget till regional ledningsorganisation innebär, att de uppgifter som ankomma på nuvarande marinkommandochefer delas på två nivåer, högre och lägre instans. För att särskilja dessa uppgifter föreslås att örlogsbaser organiseras för att fullgöra vissa av de uppgifter, som för närvarande ankomma på marinkommandochefer med ledningsorgan. Dessa uppgifter avse främst bas- och underhållstjänst samt mobiliseringsförberedelser och frivillig utbildning. Örlogsbaschefernas uppgifter förutsättas variera något olika militärområdena emellan. Utskottet har vid sin granskning av detta förslag icke funnit något vara att invända.

Utskottet vill i sammanhanget erinra om att utskottet i sitt i våras avgivna av riksdagen godkända utlåtande nr 122 tillstyrkt förslag till fredsorganisation av de förvaltningsorgan, som anges skola ingå i en blivande Sydskustens örlogsbas. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t därvid endast vidtog sådana organisations- och personalförändringar, som bedömdes icke kunna komma att föregripa riksdagens ställningstagande under hösten till nu föreliggande proposition nr 109.

I motionen II: 903 har yrkats att chefen för Sydkustens örlogsbas ges graden konteramiral även om en beställning i lönegrad Bo 4 avses för befattningen. Utskottet vill erinra om att detta yrkande innefattar en tjänsteställningsfråga, varom det ankommer på Kungl. Maj:t att fatta beslut. Motionen i denna del torde därför böra avslås.

Departementschefens val av förläggningsorter för örlogsbaserna tillstyrkes av utskottet. Detta innebär bl. a. att beträffande Ostkustens örlogsbas, som enligt utredningen skall förläggas till Västerhaninge och enligt chefen för marinen till Stockholm, i stället bör få Muskö till förläggningsort. Såsom departementschefen framhållit är detta den naturliga fredsförläggningsplatsen för örlogsbasstaben med hänsyn till arten av huvuddelen av de uppgifter, som i fred skola ankomma på örlogsbasens chef. Härjämte må erinras om att förvaltningar och varv komma att vara belägna på Muskö.

Utskottet finner i likhet med departementschefen, att kostnaderna för genomförandet av den nya regionala ledningsorganisationen böra enligt grunderna för gällande försvarsbeslut bestridas inom den fastställda kostnadsramen.

Vad departementschefen anfört beträffande tidpunkten för övergång till den nya organisationen liksom i fråga om de övergångsåtgärder, som kunna komma att erfordras på grund av omorganisationen, tillstyrkes av utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag — i de delar de icke närmare berörts av utskottet — ha icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Utskottet hemställer,

I. beträffande förläggningsorter för de blivande militär-
områdesstaberna

a) att riksdagen må, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 725 och II: 887, besluta att fredsförläggningsort för blivande Västra militär-
områdesstaben skall tills vidare vara Skövde;

b) att motionen II: 903, såvitt nu är i fråga, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: 736 och II: 902 icke må av riksdagen bifallas;

III. att motionen I: 737 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionen II: 903, i vad den icke behandlats under I. b), icke må av riksdagen bifallas;

V. att riksdagen må, beträffande Kungl. Maj:ts förslag i övrigt,

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 6 mars 1964 angivna riktlinjerna för organisation av totalförsvarets regionala ledning med beaktande av vad utskottet anfört;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsåtgärder, som kunna komma att erfordras på grund av omorganisationen av totalförsvarets regionala ledning, med beaktande av vad utskottet anfört;

VI. att riksdagen må, i anledning av motionen II: 904, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om en ledande och inspekterande instans för det civila försvarets beredskap utredes.

Stockholm den 1 december 1964

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit
från första kammaren: herrar Gillström, Einar Persson, Birger Andersson, Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Virgin, Fritz Persson, fru Wallentheim, herrar Per Jacobsson, Söderberg, Mårtensson, Bengt Gustavsson, Per Petersson, Harry Carlsson och Harald Pettersson; samt
från andra kammaren: herrar Staxäng, Petterson i Degerfors, Ståhl, Karlsson i Olofström, Svensson i Stenkyrka, Almgren, fröken Elmén, herr Mellqvist, fru Lewén-Eliasson, herrar Svensson i Ljungskile, Lassinantti, Larsson i Hedenäset, Gustafsson i Uddevalla, Bohman och Eskel.